

ROMÂNIA
MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE

Nr. 484/C/570/III-5/2014

CONCLUZII

formulate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție
în cauza nr. 2/1/2014/HP/P a Înaltei Curți de Casație și Justiție

**privind rezolvarea de principiu a chestiunii de drept având ca obiect
aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome,
respectiv, dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o
instituție autonomă sau nu, față de instituția pedepsei**

În temeiul art. 475 din Codul de procedură penală, prin încheierea din 18 februarie 2014, pronunțată în dosarul nr. 530/303/2013 (3994/2013), Curtea de Apel București, Secția I penală a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție solicitând instanței supreme pronunțarea unei soluții prin care să dea o rezolvare de principiu chestiunii de drept privind aplicarea legii penale mai favorabile pe instituții autonome, respectiv, dacă instituția prescripției răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă sau nu, față de instituția pedepsei.

Din analiza încheierii de sesizare rezultă că aceasta aparține unei instanțe (*curtea de apel*) investită cu soluționarea unei cauze în ultimă instanță (*apel conform art. 10 alin. 2 din Legea nr. 255/2013*). De asemenea, se constată că această chestiune de drept a cărei lămurire se solicită a fost invocată în cursul judecății (*ca*

motiv al apelului declarat de inculpată), respectiv, că de lămurirea acestei chestiuni de drept depinde soluționarea pe fond a cauzei în care a fost invocată (*soluția căii de atac depinde de lămurirea ce se va da chestiunii de drept*).

Totodată, în chestiunea de drept supusă lămuririi, nu au fost pronunțate anterior de către Înalta Curte de Casație și Justiție hotărâri prealabile sau în recursul în interesul legii, după cum aceasta nu face nici obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

În consecință, se constată îndeplinirea condițiilor formale, de pertinență a sesizării, respectiv admisibilitatea acesteia.

*

În esență, chestiunea de drept ce se solicită a fi lămurită constă în a decide dacă aplicarea legii penale în timp, din perspectiva principiului *mitior lex* (*art. 15 alin. 2 din Constituție transpus în art. 5 din Codul penal, art. 7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*) se realizează potrivit criteriului aprecierii globale ori celui al instituțiilor autonome, respectiv, dacă prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă în raport cu sancțiunea.

Din această perspectivă, se impun precizările ce urmează:

1. Prescripția răspunderii penale, instituție de drept penal.

Conform dreptului intern (*inclusiv, doctrinei și jurisprudenței majoritare*), prescripția răspunderii penale este o instituție de drept penal substanțial, iar nu procesual penal¹. Acest caracter a fost reafirmat de Curtea Constituțională, prin decizia nr.1092/2012 (*M.Of.67 din 31 ianuarie 2013*). Prin această decizie, în motivarea căreia se afirmă că „(...) prescripția aparține dreptului penal material, și nu dreptului procesual penal”, s-a decis că dispozițiile art.124 din Codul penal sunt constituționale în măsura în care nu împiedică aplicarea legii penale mai favorabile faptelor săvârșite sub imperiul legii vechi.

2. Prescripția răspunderii penale, instituție de drept penal supusă principiului aplicării legii penale mai favorabile.

Având în vedere cele precizate la pct.1, dispozițiile care reglementează instituția prescripției răspunderii penale, în ipoteza existenței unor situații tranzitorii

¹ Conform altor legislații naționale (de pildă, Belgia) prescripția răspunderii penale este o instituție de drept procesual penal; a se vedea hotărârea CEDO, Coeme și alții împotriva Belgiei din 22 iunie 2000, paragraful 148

generate de succesiunea în timp a legilor penale sunt supuse principiului aplicării legii penale mai favorabile (*art.15 alin.2 din Constituție; art.5 din Cod penal*).

Această concluzie este afirmată și în decizia Curții Constituționale, anterior menționată : „(...) dat fiind caracterul de normă de drept penal material (*al prescripției răspunderii penale – n.n.*), nu se impune instituirea unor dispoziții tranzitorii, întrucât, în acord cu art.15 alin.2 din Constituție, reflectat în art.13 din Codul penal, legislația prevede soluția de urmat în cazul conflictului de legi. Astfel, potrivit art.13 alin.1 din Codul penal, în cazul în care de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei au intervenit una sau mai multe legi penale, se aplică legea penală mai favorabilă (...). Totodată, potrivit art.15 alin.2 din Constituție, legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile. Prin urmare, Legea fundamentală a statuat că, ori de câte ori există norme mai favorabile, acestea vor fi aplicabile fie retroactivând, fie ultraactivând”.

3. Identificarea legii penale mai favorabile în materie de prescripție a răspunderii penale.

a. Criterii de determinare a legii penale mai favorabile. Reguli de folosire a criteriilor. Noțiunea de lex tertia. Noțiunea de instituție autonomă

Legea nu prevede criteriile după care va fi determinată legea penală mai favorabilă. Este însă unanim acceptat că vor fi avute în vedere, în compararea legilor succesive, condițiile de incriminare a faptei, condițiile de tragere la răspundere și cele de sancționare. Nici în ceea ce privește regulile de folosire a acestor criterii legea nu conține prevederi. În acest context, în doctrină și jurisprudență este unanim acceptată drept regulă principală interdicția creării pe cale judiciară a unei lex tertia.

Accepțiunea, însă, a noțiunii de lex tertia este controversată, existând două interpretări :

- interpretarea² conform căreia legea penală mai favorabilă va fi aceea care, în ansamblu, are un caracter mai favorabil și, indiferent dacă, punctual, unele din dispozițiile acesteia sunt mai severe – criteriul aprecierii globale ;

² **I. Tanoviceanu**, Curs de drept penal, vol.I, Atelierele Grafice Socec& Co, București 1912, p.171-177; **S. Kahane**, Explicații teoretice ale codului penal român, vol.1, Ed. Academiei RSR, București, 1969, p.80 - O asemenea combinare a dispozițiilor favorabile din ambele legi este însă hibridă și duce la crearea, pe cale judecătorească, a unei a treia legi (lex tertia); aceasta este inadmisibil, deoarece ar însemna ca organele judiciare să exercite un atribut care nu revine acestor organe (...)dintre legile succesive urmează să se aplice numai una din ele , cu exclusivitate.; **C. Barbu**, Aplicarea legii penale în spațiu și timp, Ed. Științifică, 1972, p.195 – Raportul de drept penal născut sub legea veche și care urmează să primească o rezolvare sub legea nouă, va fi soluționat potrivit legii vechi sau noi cu tot angrenajul de principii și instituții pe care le conține fiecare. Și va fi aplicabilă aceea dintre legi care în ansamblul dispozițiilor sale creează inculpatului o situație mai favorabilă;

- interpretarea³ care consideră posibilă combinarea dispozițiilor mai favorabile cuprinse în legi diferite, cu condiția însă ca această dispoziție să privească instituții de drept care au o relativă independență, putând fi aplicate autonom; în cazul unor asemenea instituții, aplicarea legii penale, inclusiv identificarea acesteia, are loc distinct – criteriul aprecierii autonome. Conceptul de instituție autonomă, respectiv aria de cuprindere este, de asemenea, obiect de controversă.

Considerând că această din urmă interpretare asigură funcționalitatea legii penale mai favorabile, este necesară precizarea noțiunii de instituție autonomă. În acest context, se impune precizarea că autonomia nu este identică cu independența; prin instituție autonomă nu se înțelege o instituție independentă, fără relaționare cu alte instituții. De altfel, nu există instituții de drept substanțial care să funcționeze independent, în afara oricărei conexiuni cu alte asemenea instituții. Există instituții consubstanțiale cu altele și instituții care, deși au o inevitabilă legătură cu altele, au un caracter unitar și omogen în virtutea căruia funcționează relativ independent. În consecință, instituție autonomă este acea instituție unitară care funcționează într-o relativă independență în raport cu alte instituții.

b. Prescripția răspunderii penale, instituție autonomă

Din această perspectivă, prescripția răspunderii penale este o instituție cu caracter autonom. Ea este concepută și reglementată ca o instituție distinctă, cu condiții și reguli de funcționare proprii, un sistem unitar și coerent care nu poate fi disociat (ceea ce presupune, de fapt, interdicția creării unei lex terția; dispozițiile referitoare la prescripție nu pot fi combinate preluând reglementări din legi diferite, de pildă, termenul, dintr-o lege și cauzele de întrerupere din altă lege). Prin acest caracter este asigurată funcționarea autonomă a instituției. Condiționarea sa de

³ **T.Pop**, Drept penal comparat, Partea generală, vol.II, Institutul de arte grafice Ardealu, Cluj 1923 – Chestiunea este controversată, existând 2 concepții; una susține teza indivizibilității legilor concurente, iar cealaltă susține teza divizibilității acestor legi. După concepția întâia nu este admisă combinația menționată, căci aceasta ar însemna că nu se aplică legea mai blândă, ci o lege alcătuită de către judecător; astfel totdeauna trebuie aplicată numai o singură lege, iar nici decum o combinație a mai multor legi. După concepția a doua este admisă combinația, căci altfel principiul retroactivității legii mai blânde s-ar valida defectuos (...) Restricțiunea ce se impune acestei combinațiuni – pe care o admitem și noi- este aceea ca dispozițiunile alese din două sau mai multe legi concurente să nu fie incoherente; **V. Dongoroz**, Codul penal Carol al II-lea adnotat, vol. I, Partea generală, Ed. Librăriei Socec&Co., S.A , București, 1937, comentare, p.9 – Alegerea legii mai blânde exclude implicit legea mai severă. Nu este deci îngăduit a se îmbina dispozițiunile unei legi cu ale celeilalte pentru a se obține un rezultat și mai favorabil, fiindcă aceasta ar însemna crearea pe cale de aplicațiune a unei a treia lege, ceea ce nu este admis. Odată însă fapta stabilită și pedeapsa fixată conform uneia din legi se poate recurge la instituțiunile cari funcționează independent din celaltă lege, dacă ele sunt favorabile infractorului.; **G.Antoni**, Codul penal al RSR comentat și adnotat, Partea generală, Ed.Științifică, București, 1972, pg.64 - Se întrevede astfel posibilitatea ca, în alegerea legii penale mai favorabile, unele instituții juridice să fie privite ca având independență relativă (*caracter autonom – n.n.*) în raport de prevederile care incriminează fapta, iar aplicarea dispozițiilor din art.13 din Codul penal să se facă distinct, p.66; Practica judiciară penală, vol.I, Partea generală, Ed. Academiei RSR, București, 1988, comentariu, p. 33; **C.Bulai**, Manual de drept penal, Partea generală, All, 1977, p.138 – Într-o altă concepție, pe care o considerăm mai aproape de adevăr, determinarea legii mai favorabile trebuie să se facă în raport cu fiecare instituție care se aplică în mod autonom.; **F.Streanu**, Drept penal, Partea generală, Ed.Rosetti, 2003, pg.250 și urm.; Tratat de drept penal, Partea generală, vol.1, Ed.C.H.Beck, 2008, pg.283 și urm.

pedeapsa prevăzută de lege nu îi neagă autonomia, ci îi configurează anvergura (termenul, în a cărui alcătuire intră pedeapsa prevăzută de lege, rămâne un element specific prescripției). Pedepsa prevăzută de lege (fel și quantum) reprezintă un element obiectiv în determinarea termenului de prescripție a răspunderii penale care exprimă indirect gradul de pericol social generic al faptei săvârșite și oferă posibilitatea de a se evalua durata de timp necesar pentru uitarea acelei fapte și pentru a justifica renunțarea la tragerea la răspundere penală, respectiv pentru a pune capăt incidenței legii penale. Este un criteriu formal care permite evaluarea situației obiective (trecerea timpului) pe care se întemeiază instituția prescripției răspunderii penale. Or, situația de fapt producătoare de consecințe juridice și constând în scurgerea timpului este și rămâne un element specific exclusiv instituției prescripției, perspectivă din care autonomia sa nu este nicicum înfrântă. În concluzie, prescripția răspunderii penale este o instituție care funcționează autonom în raport cu pedeapsa. Acest caracter permite identificarea și aplicarea legii penale mai favorabile distinct de evaluarea care s-ar face în privința limitelor de pedeapsă.

Caracterul autonom al instituției prescripției răspunderii penale este recunoscut inclusiv de autori care împărtășesc criteriul aprecierii globale, adversari ai identificării legii penale mai favorabile în raport cu instituțiile autonome. ” Prin urmare, instituții precum suspendarea condiționată a executării pedepsei, concursul de infracțiuni, recidiva, participația, reabilitare, **prescripția** etc, **deși sînt independente de normele care prevăd incriminări și pedepse**, nu pot constitui o lege separată față de celelalte dispoziții penale împreună cu care alcătuiesc un sistem unitar pînă în momentul abrogării lui.”⁴

Prin urmare, chiar în interpretarea care susține aplicarea globală a legii penale mai favorabile, caracterul autonom al prescripției este recunoscut și necontrovertat; ceea ce se contestă însă este utilizarea acestora drept criteriu al identificării unei asemenea legi.

În sprijinul concluziei că prescripția răspunderii penale este o instituție autonomă, pe lângă argumentele doctrinare, poate fi invocat și un argument legal, inclusiv o tradiție de reglementare. Este vorba de art.5 din Codul penal 1936 (*Codul penal Carol al II-lea*) conform căruia „în caz de conflict între două sau mai multe legi succesive privitoare la prescripțiunea acțiunii publice sau a pedepselor se aplică legea care prevede prescripțiunea cea mai scurtă”.

Despre această dispoziție legală s-a afirmat⁵ că este „rezultatul aplicațiunilor jurisprudențiale române și a principiilor consacrate”. De asemenea,

⁴ C.Barbu, op. cit., p. 196

⁵ Art.5, I.Ionescu-Dolj, comentariu în Codul penal Carol al II-lea adnotat, vol.1, Partea generală, Ed.Librăriei Socec, București, 1937, pg.17.

doctrina⁶, referitor la acest articol, precizează : „s-a considerat, așa cum se susține în doctrina modernă, că prescripțiunea este o instituție de drept substanțial, iar nu de drept formal (*procedural*) și s-a aplicat și în cazul acesta principiul legii mai blânde”.

c. Mecanismul identificării legii penale mai favorabile în materia prescripției răspunderii penale, instituție autonomă.

În ipoteza verificării prescripției răspunderii penale cu privire la o infracțiune, aplicarea legii penale mai favorabile va avea loc în două etape distincte⁷, după cum urmează :

- în prima etapă se va identifica și aplica legea penală mai favorabilă în ceea ce privește pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită ;

- în a doua etapă, pe baza pedepsei legale (*maximul special*) identificate în prima etapă, se va determina legea penală mai favorabilă în ceea ce privește prescripția răspunderii penale.

Așadar, identificarea legii penale mai favorabile în materie de prescripție nu se va face potrivit criteriului aprecierii globale, ci prin aplicarea separată a dispozițiilor din legile succesive privind sancțiunea și, respectiv, prescripția.

Pe de altă parte, în identificarea legii penale mai favorabile în materie de prescripție, în etapa a doua , în măsura în care sunt incidente în cauza concretă în care are loc această identificare, vor trebui avute în vedere și cauzele de suspendare, de întrerupere ale cursului prescripției. Din această perspectivă este de menționat că legea nouă extinde cauzele cu efect interruptiv (*art. 155 alin. 1 și 5 din Codul penal nou, respectiv îndeplinirea oricărui act de procedură; cererea de redeschidere a procesului penal admisă în principiu, instituție reglementată în art. 466-470 din Codul de procedură penală / Legea nr. 135/2010*), amână momentul de debut al termenului, în cazul anumitor infracțiuni (*art. 154 alin. 4*) etc. Pentru acest motiv, în abstract, legea nouă are caracter defavorabil, fiind mai severă.

⁶ V.Dongoroz, comentariu 7 în Codul penal Carol al II-lea adnotat, vol.1, Partea generală, Ed.Libăriei Socec, București, 1937, pg.12

⁷ F.Strețeanu, op.cit., pg.252, respectiv 285; Documentare privind aplicarea în timp a legii penale în condițiile intrării în vigoare a noului Cod penal, www.just.ro; Caiete de drept penal nr. 3/2013, p.32-34;

Pentru aceste motive,
În temeiul art. 475-477 C.p.p,

VĂ SOLICITĂM

Pronunțarea unei decizii prin care chestiunea de drept supusă dezlegării să primească următoarea rezolvare:

Prescripția răspunderii penale reprezintă o instituție autonomă care trebuie analizată separat în procesul de identificare și aplicare a legii penale mai favorabile, în raport de instituția pedepsei.

PROCUROR GENERAL,

TIBERIU-MIHAIL NIȚU